

TÜRK ORDUSUNDAN BİR VEFA ÖRNEĞİ VE TEŞKİLÂT-I MAHSÛSA BELGELERİ

Dr. Vahdet KELEŞYILMAZ

Harbiye Nezareti Umur-ı Şarkiye Müdüriyeti (Teşkilât-ı Mahsûsa) tarafından Pola'da (Adriyatik sahilinde) kurulan depoyu idare ve muhafaza etmek ve Afrika Gurupları Kumandanlığı'na gereken sevkiyatı sağlamakla görevliyen vefat eden Hacı Kâmil Bey'in geriye bıraktıklarının ölümünden yıllar sonra - bir vefa örneği olarak- ailesine iletilmesi için yapılan yazışmalar aynı zamanda Teşkilat-ı Mahsusa belgelerinin I. Dünya Savaşı sonrasında nasıl korunduğunu da ortaya koymakla ayrı bir önem kazanmaktadır.

Pola sevk memuru olarak Kıdemli Yüzbaşı Hacı Kâmil'in yapmakla meşgul olduğu işler özetle şunlardır;¹

1-Umur-ı Şarkiye Müdüriyeti tarafından gönderilecek tüm mühimmatı ve diğer nesnelere teslim almak ve Pola ambarına koyarak muhafaza etmek.

2-İstanbul'dan gidecek postayı denizaltıya vereceği gibi Afrika'dan gelecek postayı da Viyana Ateşemiliterliği aracılığıyla İstanbul'a göndermek .

3-İstanbul'dan Afrika Guruplarına gidecek subaylar için Viyana'da bir pansiyonda yer sağlamak ve ancak denizaltının hareketinden iki gün önce onları Pola'ya getirmek.

---

¹ATASE Arşivi, K: 1850 , D: 104, F: 1. (Bundan sonra arşiv adı verilmeyecektir. K: Klasör , D: Dosya, F:Fihrist anlamında kullanılmıştır.)

4-Pola'da subayların uygun yerlerde paraları karşılığında kalmalarını sağlamak.

5-İstanbul'dan giden subayların Viyana'ya ulaşması dahil denizaltıya bindikleri güne kadar yevmiyelerini ödemek.

6-Afrika'dan gelen subayları Pola'ya ulaşmalarından sonra giderlerini karşılayarak doğruca İstanbul'a göndermek.

Özetle; bu işleri yapmak yetki ve sorumluluğunu üstlenen Kâmil Bey'in, gerektiğinde Viyana'ya gitmek serbestisine sahip olduğu, İstanbul'a gelmek isterse bunun için izin alması icap ettiği kendisine verilen talimatnameden anlaşılmaktadır.

Kıdemli Yüzbaşı Hacı Kâmil kendi sorumluluk alanına giren işleri usulüne uygun olarak ifa etmiştir. Örneğin²; Mülazım-ı Evvel İbrahim Edhem Efendi 1.998 kuruş, Kıdemli Başçavuş Avni 1.200 kuruş ve Topçu Hasan Çavuş 1.200 kuruş olmak üzere toplam 4.398 kuruşluk yevmiyelerini Hacı Kâmil'den aldıklarını bir tutanakla ifade etmişlerdir. İstanbul'dan 12 Mart 1918 'de hareket etmiş olan bu üç kişi kendi ifadelerine göre 28 Mart 1918 tarihinden (bu tarihte Hacı Kâmil Bey'in sorumluluk alanına ulaşmış olmaları) denizaltının hareket tarihi olan 9 Nisan 1918 tarihine kadar geçen on iki günlük yevmiyelerini almışlardır. Yani ölmünden birkaç gün önce Kâmil Bey bu ödemeleri de yapmıştır. Bu üç kişiden Mülazım-ı Evvel İbrahim Efendi sahra topçusudur, Kıdemli Başçavuş Avni mitralyözcü, Hasan Çavuş gene topçudur. Tutanaktaki mühürlerin üzerindeki ifadelerinde kendilerini böylece belirtmişlerdir.

Kâmil Bey, denizaltılarla gönderilen eşyaları da gereken sayımları yaparak teslim almış ve sonucu bildirmiştir. Örneğin³ Süleyman Baruni Bey'e ait olan sekiz kutunun çıkmadığı kayıtlara geçmiştir. Almanlara ait

---

2 K: 1850, D: 104, F:6.

3 K: 1850, D: 104, F:5.

olduğu anlaşılan telsiz telgraf sandıkları kendilerine teslim edilmiştir. Şarka gönderilen eşyanın Yusuf Şatvan Bey ile birlikte denizaltıyla gittiği gene yazışmalarda bellidir. Yaptığı işin önemi açıkça görülen Hacı Kâmil Bey'in ölümünden yıllar sonra geriye bıraktıklarının ailesine ulaştırılmasının serüveni ise en az görevi kadar önemlidir :

Süvari kaymakamlığından emekli Hüsametdin Bey, Teşkilât-ı Mahsûsa'ya⁴ ait muamelat ve tarihî belgeleri içeren kilitli ve ayrıca her tarafından çivilenmiş sekiz sandığı 1928 yılında Türk Genelkurmayı'na teslim etmiştir. Bu sandıkların kilitlerinin kırılarak açılması, içinden çıkan belgelerin tarihî vesikalar arasında saklanması yolunda Müşir Paşa (Mareşal Fevzi Çakmak) Hazretlerinin verdiği sözlü emrin gereği yerine getirilmiştir ve bu sandıklar bir encümene içindekiler incelenmek üzere teslim edilmiştir. Yapılan inceleme sonucunda sekiz sandıktaki bütün belgeler gözden geçirilmiş ve yedi sandıktan çıkanlar vesikalar arasında korunmak üzere arşive verilmiştir. Bir sandığın içinden ise hesap işleri, eşya kayıf defteri, nişan beratları çıkmıştır⁵. Bu belgelerin ait oldukları makamlara gönderilip gönderilmeyeceğinin⁶ sorulmasına belki de içeriğinden dolayı gerek duyulmuştur. Genelkurmay Başkanlığı 13. Şube Müdürlüğü söz konusu sandığın içinden çıkanların da diğerleri gibi korunmasının uygun olduğunu⁷ belirtmiştir.

Bunun üzerine bu sandıktan çıkanların listesi düzenlenmiştir. Bu sırada Kâmil Bey'e ait dosyanın içinde 3.177 Kron banknot ve biraz bozuklukla bir de mührü tesadüf edilmiştir⁸. O gün için hiçbir geçerliliği kalmayan bu para tarihî belgelerle birlikte korunmuştur. Daha sonra yapılan incelemeler sonucunda Harp Tarihi Encümeni, Üsküdar Askerlik Şubesi Başkanlığı'na bir yazı yazmıştır. Büyük Harp'te Afrika Grupları Kumandanlığı emrinde Avusturya'da kain Pola sevk memuru iken 13 Nisan

---

4 K: 1845, D: 76, F: 1/37.

5 K: 1845, D: 76, F: 1/39.

6 K: 1845, D: 76, F: 1/40

7 K: 1845, D: 76, F: 1/41

8 K: 1845, D: 76, F: 1/42

1918 tarihinde⁹ vefat eden İstanbul'lu Kıdemli Yüzbaşı Mehmet oğlu Hacı Kâmil Bey'e ait bazı emanetlerin Encümende olduğu bildirilen bu yazıda; merhumun vaktiyle 10 yaşında bir oğlu ile 8 yaşında Fahriye ve 6 yaşında Fikriye adlarında iki kızı bulunduğu ve eşi Lebruz Hanım'ın da 15 Temmuz 1918 tarihinde İstanbul'da Feriköy'de Rum kilisesi yakınında ikamet etmekte olduğunun dosyasının tetkikinden anlaşıldığı ve söz konusu emanetlerin hayatta ise ailesine teslim edilebilmesi için ikametgahının araştırılmasını istemiştir. Bu yazının cevabında Lebruz Hanım'ın hayatta olduğu ve hâlen kendilerine bildirilen adreste Un Sokağında 35 numaralı hanede¹⁰ oturduğu belirtilmiştir. 3 adet binlik, 1 adet yüzlük, 1 adet onluk, 3 adet yirmilik, 2 adet ikilik ve 3 adet birlik olmak üzere 13 banknottan oluşan 3.177 Kron, yanındaki madenî paralar, Kâmil Bey'in kişisel mührü bir tutanakla saptanmış¹¹ ve ailesine ulaştırılmak için adı geçen askerlik şubesine gönderilmiştir. Böylece Lebruz Hanım açısından maddiyatın ötesinde de değer taşıyan emanetler İstanbul'da sahibine teslim edilmiştir.

Bu vefa örneğinden çıkarılması gereken önemli sonuçlar vardır. Ama önce dönemin Harp Tarihi Encümeni'ni saygıyla anmak gerekir. Çünkü emanetin sahibine teslimi için ellerinden geleni yapmışlardır. Ailesine ulaşmak için yapılan yazışmaları da içeren dosyadaki belgelerden Kâmil Bey'in, yakalandığı hastalıktan kurtulamayarak vefat ettiğinin Avusturya-Macaristan Harbiye Nezareti Bahriye Şubesi'nden bildirildiği¹² ve bunun Umur-ı Şarkiye Müdüriyeti'ne ulaştığı görülmektedir. Lebruz Hanım'ın adresi de bu dosyada yer alan 15 Temmuz 1918 tarihli dilekçesinden alınmıştır. "Umur -ı Şarkiye Müdürü Ali Bey Efendi Hazretlerine¹³" yazılan dilekçesinde Lebruz Hanım, "şimdiye kadar lütfunuz sayesinde namerde muhtaç olmayacak derecede temin-i maişet ettik " açıklamasının ardından üç aya yakındır maaş alamadıklarını, ellerinde nakit olmadığından dolayı sıkıntıya düştüklerini belirtmiş " zevcim yedinde teraküm ettirdiği pa-

9 K: 1845, D:76, F:1/45

10 K:1845, D:76, F:1/46

11 K:1845, D:76, F:1/49

12 K:1845, D:76, F: 1/9 - 1/10.

13 K:1845, D:76, F:1/22.

radan da bir haber alamadık “ dedikten sonra çocuklarının ihtiyaçlarını temin edemediğini dile getirerek yardım istemiş ve oğlu Kemâl'in tahsil ve terbiyesinin de bu koşullarda yarım kalacağı endişesiyle yatılı bir okula kaydettirilmesi arzusunu bildirmiştir. Ayrıca kundurasından kalpağına kadar eşinin her türlü eşyasının Mısırlı Fahri' den alınarak kendisine gönderilmesini de talep etmiştir. Bu dilekçenin ciddiyetle değerlendirildiğinin ilk işareti “ilgili eşyanın zevcesi hanıma iadesi” yolundaki derkenardır. 23 Temmuz 1918 tarihli bir başka dilekçesinde¹⁴ de “İmalat-ı Harbiye”den almakta oldukları maaşın 1 Mayıs'tan itibaren kesildiğinden, henüz eytam maaşı tahsisi için yapılmakta olan muameleden bir haber alamadığından, eşinin 24 senelik hizmetinden ve son 4 senedir bin bir türlü meşakkate göğüs gererek Afrika çöllerinde düşmana karşı savaştaki özverisinden bahisle kendilerine dul ve yetimler için verilen “maaşın tahsisine lütuf ve delalet buyrulmasını” isteyen Lebruz Hanım'ın eşinden geriye kalanların kendisine bizzat Umur-ı Şarkiye Müdürü Ali Başhamba tarafından teslim edilmiş olması anlamlıdır. 28 Temmuz 1918 tarihinde mührünü bastığı alındı senetleri¹⁵ ile Lebruz Hanım bunu onaylamıştır. Para konularında da gerekenin yapıldığına şüphe yoktur. Viyana Ataşemiliterliği ile bu konuda yazışmalar olmuştur¹⁶. 12 Ekim 1918 tarihinde Kâmil Bey'in geride bıraktığı paranın mütebakiyesi de Viyana emanetinden¹⁷ gönderilmiştir. Kâmil Bey'in mezarı da özenle yaptırılmıştır¹⁸.

Makedonya cephesinde çöken Bulgaristan'ın savaştan çekilmesinden ötürü Avusturya ile kara bağlantısının kesilmiş olduğu, artık savaşın kaybedildiğini Enver, Talat ve Cemal Paşaların da anladığı, kabul ettiği ve görevi yeni kurulacak hükümete devretmeye (Ahmet İzzet Paşa Hükümeti) hazırlandığı bir zamanda, felaket girdabında çırpınırken, tarifi imkânsız maddî sıkıntılar yaşanırken Teşkilât- ı Mahsûsa hâlâ yetim hakkını teslim

14 K:1845, D:76, F:1/26.

15 K:1845, D:76, F:1/23 - 1/24 - 1/25 -1/29.

16 K:1875, D:76 : F:1/21.

17 K:1845, D:76, F:1/32.

18 K:1845, D:76, F:1/35.(Mezar taşının üzerinde “Afrika Grupları Sevk Memuru Yüzbaşı Hacı Kâmil Efendi burada medfündür. Mevla rahmet eyleye 1334” yazılıdır.)

edebilmek için uğraşmaktadır. Kaderin cilvesine bakın ki, 24 Ekim 1918'de hastalanan Ali Başhamba¹⁹ Mondros Mütarekesi'nin imzalanmasından bir gün sonra 31 Ekim 1918'de vefat etmiştir. Mondros Mütarekesi bir barış devresi açacağına, öz yurdu haksız yabancı işgal ve müdahalelerine maruz kalan Türkler için biten savaştan daha büyük acıların kapısını aralamıştır. Çünkü ifadesini Sevr'de bulacak olan idam hükmünü kabul etmeyen Türkler, toprağın üstünde onursuz yaşamaktansa toprağın bağrında onurla yatmayı tercih ederek Atatürk önderliğinde Milli Mücadele yapmışlardır. Mondros'tan Mudanya'ya, Sevr'den Lozan'a varmak böylece yıllar süren bir mücadele ile mümkün olmuştur. İşte bu nedenlerle eşinden kalan ve Lebruz Hanım'a verilmek için hazırlandığı anlaşılan para yıllarca eşinin dosyasında kalmıştır. Çünkü öyle bir felaket devrinde dosyalarını düşman eline bırakmayan, koruyan Teşkilât-ı Mahsûsa, Milli Mücadele yıllarında da hizmet eden bir mensubu aracılığıyla, emekli Yarbay Hüsametdin (Ertürk) eliyle bunları sahibine teslim etmiştir.

Savaşın kaybedildiğinin kesin olarak belli olduğu, büyük felaketlerin yaşandığı, maddî sıkıntıların tahammül sınırlarını aştığı bir zamanda; ö vakit hatırı sayılır bir meblağ olan 3.177 Krona ve hatta yanındaki madenî paralara bile dokunulmaması ne kadar anlamlıdır. Yetim hakkını yemeyen ve yedirmeyen, başkenti dâhil ülkesi işgale uğramışken belgelerini koruyan Teşkilât-ı Mahsûsa ve bağlı olduğu vefalı Türk ordusu örnek alınması gereken bir tavır sergilemişlerdir.